

REGISTERBLAD

Namn: Leif Göthe (981023), Leif Göthe och Oskar Norrgrann (990223), Göran Nordin (990301)

Område av riksintresse för naturvård i Västernorrlands län

Områdesnummer: NRO22076

Områdesnamn: Övre Gideälven med biflöden

Kommun: Örnköldsviks kommun

Kartblad: 20 I NV, 20 I SO

Läge: 20I4G1D5F

Area: 9621 ha

Naturgeografisk region:

28a. Sydligt boreala kuperade området: Medelpad och "Höga Kusten" i Ångermanland.

30a. Norrlands vågiga bergkullterräng med mellanboreala skogsområden.

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 34 Gideälven

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsformer: Vågig bergkullterräng

Riksvärde

Ås, isälvsdelta, kursudal, torrdal		
Vattendrag	Fauna	
Naturskog		

Värdeomdöme:

De geovetenskapliga skyddsvärdena är särskilt koncentrerade till de båda HK-deltana vid Aspsele och Locksta. Det senare området är av särskilt stort geomorfologiskt intresse då två isälvar här haft sitt gemensamma utflöde. Storholmsgata är en stor kanjondal - kursudal - som förutom stort vetenskapligt värde har stor attraktionskraft hos allmänheten p g a storlek och form. Det glaciälviala sambandet mellan Storholmsgata och Lockstafältet är mycket tydligt och är av stort pedagogiskt värde.

Gideälvens ännu outbyggda sträckor uppströms Björna representerar en rikt varierad skogsälv och uppvisar förhållandevis liten yttre påverkan. Den utrotningshotade uttern (sårbar) har en regelbunden förekomst längs Gideälven. Av stort fiskeribiologiskt intresse är älvens bestånd av strömlekande harr. Det stationära harrbeståndet är en värdefull genbank för framtida fiskodlingsbehov av denna harrtyp.

Biflödena Hemlingsån, Flärkån och Lockstaån är vattensystem med liten mänsklig påverkan, vilket innebär att de kan betecknas som naturvatten. Vattendragen ingår i ett av utterns kärnområden. Hemlingsån hyser dessutom ett reproducerande bestånd av flodpärlmussla (sårbar).

Rismyrberget är ett mer eller mindre naturskogsartat område med såväl blandskog som rena

granskogs- och tallskogsavsnitt. Trolltjärn är ett annat naturskogsartat område med en tjärn som uppkommit som ett resultat av isens och vattnets erosion under senare delen av istiden.

Huvudkriterier:

- A. Område med framstående exempel på naturtyp som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.
- B. Väsentligen opåverkade områden.
- C. Områden med sällsynta naturtyper, hotade eller sårbara biotoper och arter.
- E. Område av mycket säregen och märklig beskaffenhet

Förutsättningar för bevarande:

Övre Gideälven med biflöden bevaras i och återställs till ett så naturligt miljötillstånd som möjligt.

- Vattenkvaliteten uppfyller fastställda miljökvalitetsmål för naturvatten.
- Ingen ytterligare vattenreglering och inga dikningar.
- En tillräckligt bred skyddszon av träd och annan vegetation sparas längs biflödenas stränder.
- Inga inplanteringar av främmande arter eller fiskstammar.
- Inga fiskutsättningar med undantag för genetiskt material från ursprungsbestånd.
- Biotopvård utförs på ett sådant sätt att vattenbiotopen återställs till så naturliga förhållanden som möjligt.
- Onaturliga vandringshinder för fisk och andra organismer elimineras. Vägövergångar är utförda så att utter kan passera obehindrat och att den naturliga botten i vattendraget bibehålls eller återställs.

Schaktningsarbeten och vägbyggnationer kan skada geologiska bildningar. Stor restriktivitet vid provning av materialtäckter. Inga torvtäckter bör tillåtas inom tillrinningsområdet.

Inom de naturskogsartade områdena Rismyrberget och Trolltjärn ska de befintliga ekosystem utvecklas fritt av naturligt förekommande processer. Inga skogbruksåtgärder får vidtas.

Säkerställande:

- Hemlingsån, Stockholmsgatorna, Trolltjärn och Rismyrberget är avsatta som naturreservat (MB 7 kap 4 §). Reservatsbildning pågår i stora delar av det utpekade vattenområdet.

- Älvsträckan kommer för sin vattenföring att direkt påverkas av tappningarna från Stennäs kraftverk. Enligt regeringens beslut skall till älven genom Stennäs kraftverk tappas minst 25 % av tillrinningen uppströms kraftverket, dock lägst 4,5 m³/s under tiden 1 maj - 30 juni, 4,5 m³/s under tiden den 1 juli - 30 september och 2,6 m³/s under övrig tid.

- För delar av området som inte omfattas av ett reservatsförordnande bör tillståndsplikt för husbehovstäkt av grus och sandmaterial övervägas.

Natura 2000

pSCI SE0710090 Stockholmsgatorna

pSCI SE0710089 Rismyrskogen

pSCI SE0710086 Trolltjärn

Områdets huvuddrag:

Området består av Gideälvens huvudfåra uppströms Björna dämingsområde samt biflödena Hemlingsån och Flärkån.

Gideälven är en av de största norrländska skogsälvarna. Den är ca 20 mil lång och rinner upp i sydöstra Lappland i Arasjöfjällen några mil öster om Vilhelmina, Västerbottens län. Älven mynnar i havet vid Husum i Västerbottens län. Gideälvens medelvattenföring vid Björna är 32 m³ och dess tillrinningsområde vid mynningen är totalt 3 417 km², varav sjöprocenten är 5%. De största tillflödena är Orgån, Flärkån och Hemlingsån. De stora variationerna i älvens vattenflöde, vilka betingas av den låga andelen sjöar i tillrinningsområdet, kommer att kraftigt utjämnas genom

tillkomsten av regleringsmagasinet vid Skinnmuddselet.

Gideälvens vattenkraft tillvaratas genom fem kraftverk; Gammelby, Björna, Gideå, Gidböle och Gideåbacka. Vid gränsen till Västerbotten har tillstånd meddelats för anläggandet av Skinnmuddselets regleringsmagasin och Stennäs kraftverk. Älvens längre outbyggda sträckor utgörs av sträckan uppströms Björna kraftverks dämningssområde - det mindre Gammelby kraftverk, samt sträckan uppströms Gammelby kraftverk - det planerade Stennäs kraftverk vid länsgränsen, sammanlagt ca 30 km.

Det huvudsakliga naturvårdsintresset för Gideälven är idag koncentrerat till de outbyggda älvpartierna uppströms Björna kraftverks dämningssområde och Gammelby kraftverk. Naturvårdsintresset består i sträckornas orörda karaktär med särskilda inslag av geovetenskapliga och faunistiska värden.

De övre delarna av Gideälvens lopp inom länet går till största delen genom skogsmark. Först på halva sträckan, vid Nyliden, eller i högre grad vid Hemling, påverkas dalgången av jordbrukslandskapet ljusare och öppnare karaktär. Älvens omgivningar präglas av den mäktiga Gideälvsåsen, som följer vattnet från Stor-Tällvattnet. Vid Aspsele och i anslutning till Flärkåns utlopp i älven återfinns Aspselefältet respektive Lockstafältet, som är två mäktiga isälvsdeltan.

Lockstafältet utgör länets mest intressanta s k HK-delta och är av stort geovetenskapligt intresse. Deltabildningen har skapats vid sammanfödet av två isälvar i slutet av den senaste istiden och uppvisar riklig förekomst av glacial- och fluvialmorfologiska formationer. Stockholmsgatorna, till stor del belägna inom Västerbottens län, är en av vatten eroderad djup kanjonbildning med i det närmaste lodräta väggar och vars botten är belamrad med nedstörtade block och stenar. De stundtals 30 meter höga väggarna bär många spår av glacial/glacifluvial verksamhet. Kanjonen har utbildats i en krosszon i ett bergspass i den av Revsundsgranit uppbyggda berggrunden. En kraftfull urspolning har skett i samband med en större issjötappning i samband landisens avsmältning. Kanjonens längd uppgår till 1,5 km. Den mynnar i ett tappningsdelta bestående av mycket grovt material. Direkt väster om Stockholmsgatorna finns en torrlagd flodbädd med stora rundade stenar och block. Dess roll i samband med kanjondalens utbildning är något oklar.

Ytterligare en kanjondal men i mindre format finns i den forna isälvens strömfåra ca 10 km nedströms Stockholmsgatorna. Urspolningen vid Uvtjärnen hör samman med tappningen av issjön norr om Stockholmsgatorna. Tjärnen kringärdas av höga, lodräta bergsväggar. Området är till stor del orört. Skogspartierna ger ett trolskt intryck och har karaktär av urskog. Sambandet mellan Stockholmsgatorna och Lockstafältet är mycket tydligt och är av stort pedagogiskt värde.

Gideälven är till stora delar lugnflytande, men ett flertal mäktiga forssträckor avbryter selen. Botaniskt anses Gideälven som helhet vara tämligen artfattig. På sträckan länsgränsen - Björna rinner älven genom ett område med berggrund mest bestående av s k Revsundsgranit. Detta avspeglar sig i florans sammansättning och endast enstaka förekomster av växtgeografiskt intresse förekommer.

Den vanligaste strandtypen längs denna del av Gideälven är de låga och tvära strandbrinkarna av finsediment. Karaktäristiskt för denna är bältet av starr-vass vid strandkanten, en bård av viden och en strandskog av al-björk. Den artrikaste och frodigaste vegetationen återfinns längs forssträckornas grovblockiga moränstränder.

Faunistiskt uppvisar älvsträckan två särskilt värdefulla naturkvaliteter. Dels förekommer här regelbundet utter men här finns också ett från genetisk synpunkt skyddsvärt bestånd av strömlökande harr. Stammen är ursprunglig och bedöms ha mycket stort skyddsvärde med få motsvarigheter i landet. Även öring finns. Älvens vattenkvalitet är påverkad från dämningen av Stennäs kraftverk.

Hemlingsån mynnar i Gideälven ca 1 mil norr om Björna. Vid mynningen har ån en medelvattenföring av 2,6 m³ /s. Dess tillrinningsområde är 236 km² stort med en hög sjöprocent

(7,8%). Hemlingsån har därför en relativt jämn vattenföring. Från Storselsjön i övre delen av tillrinningområdet till mynningen, en sträcka på drygt två mil, faller ån 170 m. Vattensystemets största sjö är Storborgaren (485 ha). Inom systemet finns ytterligare fyra sjöar med en areal över 100 ha; Bergsjön, Västborgaren, Stensjön och Långvattnet.

Hemlingsåns vattensystem är påverkat av äldre flottledsrensningar. Under flottningsepoken reglerades även samtliga större sjöar inom tillrinningsområdet. I åns nedre del vid Hemlings by ligger en mindre kraftstation, som utgör vandringshinder för fisk. Totalt sett får dock vattensystemet anses som tämligen opåverkat av exploatering.

Vattensystemets främsta naturvetenskapliga värde är den regelbundna förekomsten av utter samt ett väl fungerande flodpärlmusslebestånd. Sannolikt nyttjas det totalt ca 4 mil långa systemet av uttrarna som en del i ett totalt sett större område, till vilket även delar av Gideälven kan räknas.

Flärkåns längd från länsgränsen till sammanflödet med Gideälven är 36 km och ån faller 70 meter på denna sträcka. Flärkån är ett vattendrag med många biflöden, bl a Lockstaån, Remmarån och Stavarsjöbäcken som också de ingår i riksojektet. Avrinningsområdet är 893 km² och består till största delen av skogsmark med inslag av våtmarker, sjöar (4 %) och ett litet inslag av öppen mark. Vattendragens omgivning består till största delen av skogsmark med bitvis stort inslag av våtmarker och endast ett litet inslag av öppen mark. Flärkån kan karakteriseras som en skogså. Trots sin låga fallhöjd kan ån betecknas som mycket varierad med bl a flera blockiga forsar, vattenfall och meandrande avsnitt. Ån har tidigare utnyttjats för flottning och många rester finns kvar i ån. I dag är ån relativt opåverkad och kan delvis betecknas som ett naturvatten. Ån ingår i ett kärnområde för utter. I vattensystemet (Lockstaån) finns även nattsländorna *Beraeodes minutus* och *Hydropsyche saxonica*.

Remmarån-Häggsjöbäckens längd från länsgränsen till Flärkån är 30 km och ån faller 87 meter på denna sträcka. Avrinningsområdet är 151 km² och består till största delen av skogsmark med en del våtmarker och sjöar och en liten del öppen mark. Vattendragens omgivning består till största delen av skogsmark med stort inslag av våtmarker längs de övre delarna och ett mindre inslag av öppen mark i de nedre. Vattendraget kan karakteriseras som en skogs- och myrbäck i de övre delarna och som en skogså i den nedre delen. Vattenkvaliten kan karakteriseras som betydligt till starkt färgat med mycket svag till god buffertkapacitet. Ån ingår i ett kärnområde för utter.

Remmarsjön är 140 ha stor, har ett största djup på 14 meter och ligger 234 m ö h. Sjön är oreglerad och har i dag ett naturligt utlopp, sjön sänktes 1935. Näromgivningarna och stranden utgörs främst av öppen mark och skogsmark med mindre inslag av våtmarker. Sjön är en näringsfattig sjö med betydligt färgat vatten och svag buffertkapacitet. Fiskfaunan i sjön konstaterades vid sjöinventeringen bestå av abborre, benlöja, gädda, gärs, lake, mört, nors och sik. Sjön hyser istidsrelikten pungräka *Mysis relicta*. Vidare förekommer storlom och sångsvan och sjön ingår i ett kärnområde för utter. Sjön är även referenssjö som intensivövervakas i den nationella miljöövervakningen.

Anmärkningar:

Referenser: Guvå, L. 1970. Naturvårdsinventering i Västernorrlands län. Del 1. Ångermanland: Nalaskogsdelen. Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Sjöberg, G. 1975. Gideälven, Moälven, Nätraån, naturinventering. Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Publikation 1975:15.

Fözö, I. 1975. översiktlig grusinventering i Västernorrlands län. Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Publikation 1975:17.

Örnsköldsviks kommun. 1986. Vattenöversikt, riktlinjer och åtgärdsförslag. Koncept.

Sjöberg, G, och Johansson, M. 1985. Naturinventering av Mellersta Gideälven. Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Publikation 1985:3.

Rosendal, E. 1986. Inventering av utterförekomst längs Hemlingsån Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Opublicerad.

Länsstyrelsen i Västernorrland: Sjö- och vattendragsinventering. Opubl.
Örnsköldsviks kommun 1997. Naturvårdesbedömning av Övre Gideälvens avrinningsområde.
Plan- och miljönämnden. Rapport nr 1.
Lundqvist, J., 1987: Beskrivning till jordartskartan över Västernorrlands län och förutvarande Fjällsjö k:n. Sveriges geologiska undersökning, ser. Ca nr 55.
Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.
Fiskeriverket 1984. Bevarande av de svenska fiskbeståndens genetiska resurser.
Bergquist, B. 1996. Särskilt skyddsvärda vattenområden med hänsyn till fiske, friluftsliv och förekomst av skyddsvärda fiskarter/stammar.